

Egen stemme

Maria Jordet og Siri Erika Gullestad

Egen stemme

I sør-asiatiske kulturer er tilhørighet til fellesskapet en overordnet verdi. Vår studie av syngende jenter i Bangladesh viser samtidig en trang til individuasjon – til å bli sin egen person.

Kan det å synge bidra til å finne sin egen stemme, både musikalsk og psykologisk? Spørsmålet springer ut av en intervjuundersøkelse med jenter på lokale sangsteder i Bangladesh. Jentene, som førsteforfatteren traff der, sang med nærvær, frimodighet og kraft – som om noe vesentlig stod på spill. Hva betyr det å synge for dem? Undersøkelsen viser at sangen gir økt kontakt med egne følelser, og mot til å stå frem med seg selv. På denne bakgrunnen diskuterer vi betydningen av stemme og sang i individets utvikling av autonomi. Vi argumenterer for at det å synge kan spille en vesentlig rolle i en psykologisk individuasjonsprosess.

Kulturell kontekst: De fattiges sang

Bangladesh er et land med rike muntlige folkesangtradisjoner på morsmålspråket bengali (Sæther, 2005). Folkesangene, som kalles «de fattiges sang» og «visdomssang», inngår i århundrelange muntlige tradisjoner blant fattige folk utenfor storbyene. Sangene er laget av landsbyfolks egne diktere og sangere. Vandrere, kalt sadhuer, og gjeterne har sunget om hverdagsliv, arbeid, hjertesorg og gudssøken, båtmenn har sunget mens de rodde over elver. En del av sangtradisjonen kalles «elvesang», og forteller om folks sterke tilknytning til vannet – det bangladeshiske landskapet, sør for Himalaya, er gjennomskåret av elver. Tekstene forholder seg filosofisk undrende til tilværelsen. Selverkjennelse er et hovedtema, som i dette utdraget:

Si meg, galning,

Hva leter du etter

På veiene ute i verden.

Om du leter hos deg selv

Vil du finne juvelen (Fakir, 2015, s. 6).

Disse rike folkesangtradisjonene er i dag truet: En eksplosivt voksende tekstilindustri i storbyene bidrar til at stadig flere unge reiser fra landsbyene for å søke betalt arbeid; tradisjonelt landsbyliv er i oppløsning; sangene er i økende grad gjenstand for digitalisering og kommersialisering (se også Banik, 2016). I 2004 begynte bangladeshiske folkemusikere, i samarbeid med forfatter og psykolog Wera Sæther fra Norge, et systematisk grasrotarbeid for å redde folkesangene. Metoden og

visjonen var enkel, men arbeidskrevende: Ved å undervise barn og ungdommer – jenter og gutter, hinduer og muslimer – i sangpoesi, stemme, rytme og instrumenter ville sangene kunne leve videre til neste generasjon (Sæther, personlig kommunikasjon, januar 2018). I et land som i økende grad er utsatt for naturkatastrofer, blant annet som følge av smeltende isbreer og økt havstigning (Im, Pal, & Eltahir, 2017), kan sangene representere noe bestandig og immaterielt, noe som ikke drukner.

Stemmen uttrykker fra starten noe særegent og genuint i mennesket

Tradisjonelt ble folkesangene overlevert til gutter, ofte fra fedre til sønner. De nye sangstedene skulle inkludere jenter på lik linje med gutter. Dette er fortsatt en radikal tanke i flere regioner i Bangladesh. I landsbyområdene arbeider jenter i huset fra de er små, og mange giftes bort tidlig i arrangert ekteskap (Alston, Whittenbury, Haynes, & Godden, 2014). Kulturen vektlegger kollektiv identitet, samhold og forpliktelser i storfamilien står sterkt. Jenter er lojale og gjør det de eldre i familien vil, og det som gir familien ære og respekt. Kulturell medgiftspraksis innebærer at det er dyrere å gifte bort jenta jo eldre hun er – dermed er det både et økonomisk og sosialt press på foreldrene om å gifte bort datteren (Alston et al., 2014). Landsbyfamilier lever under harde sosioøkonomiske og økologiske kår, og barns rettigheter, spesielt jenters, har liten plass. Ikke alle familier er villige til å la døtrene synge. I en slik sosiokulturell kontekst er det noe opprørsk ved at jenter synger.

Stemme, sang og individuasjon

I denne artikkelen er vi spesielt opptatt av stemmens og sangens betydning for utvikling av autonomi. Psykoanalytikeren Margaret S. Mahler beskrev barnets psykologiske fødsel (Mahler, Pine & Bergmann, 1975). Denne finner sted gjennom en separasjons- og individuasjonsprosess: to intrapsykiske strukturaliseringsprosesser som resulterer i at mennesket trer frem som «a separate and autonomous person» (s. 76). At individet blir en autonom person, er således et resultat av separasjons- og individuasjonsprosessen. Nå gir Mahler aldri en eksplisitt definisjon av autonomi, og hun bruker heller ikke begrepet på noen entydig måte (Gullestad, 1992)¹. Det er imidlertid klart at hennes

¹Begrepet brukes dels om utvikling av autonome egofunksjoner (persepsjon, kognisjon osv.), dels om det å bli en atskilt, autonom person og dels om vilje til selvbestemmelse (Mahler et al., 1975) (se Gullestad, 1992, s. 78–81).

hovedanliggende er psykologisk atskilthet: at barnet utvikler en selvrepresentasjon som er avgrenset fra indre objekter. Indre objekter er internaliserte representasjoner av viktige personer i barndommen (Zachrisson, 2013, s. 250). Disse kan også inneha kulturens normer. Avgrensning mellom selvet og de indre objektene er en forutsetning for at individet kan uttrykke et selvivaretakende «nei» og representere seg selv utad – altså være autonom (Gullestad, 1992). I denne artikkelen anvender vi begrepet autonomi i en slik relasjonell betydning.

Det dreier seg om å bevare selvet

Ungdomstiden er blitt beskrevet som «den andre individuasjonen» (Blos, 1967), og har mye til felles med barneårenes separasjons- og individuasjonsprosess. Det er en sårbar og eksplosiv overgangsfase, der kroppen så vel som den unges rolle i samfunnet forandrer seg. Der det lille barnet er avhengig av morens støtte for å erverve økt autonomi, vender ungdommen seg helst til en gruppe – det å bli medlem i det større samfunnet er sentralt (Blos, 1967). Den andre individuasjonen innebærer en ny «runde» i selvavgrensning og definisjon av hvem man er og vil være.

Hva så med stemmens betydning i denne prosessen? Det latinske ordet for stemme – vox – stammer etymologisk fra vocare: «å kalle på» eller «vekke» (Cavarero, 2005, s. 169). Umiddelbart etter fødselen er lyden barnet lager, et første tegn på livskraft. Lyden er samtidig en henvendelse – å uttrykke seg med stemmen innebærer en meddelelse til en annen. Stemmen (eller fraværet av den) er ladet med informasjon om barnets tilstand. Gråt anvendes som diagnostisk verktøy: En sterk gråt vitner om vitalitet og pust; gråten til et barn som har vært eksponert for rus i svangerskapet, har en særegen klang (Soltis, 2004). I Bowlbys (1978) forståelse er stemme og gråt del av et biologisk gitt signalsystem som sikrer tilknytning: Barnets protestgråt – «gå ikke fra meg!» – har som funksjon å «utløse» foreldrenes omsorg. Samtidig uttrykker stemmen individets egenart. Barnets vokalisering er mellom 4 og 36 måneder en sentral markør for begynnende separasjon (Mahler et al., 1975): Å bruke stemmen markerer kroppslig og psykisk atskilthet – den vokale lyden er et selvrepresenterende uttrykk. Stemmen uttrykker fra starten noe særegent og genuint i mennesket (Lagaay, 2007; Cavarero, 2005). Med Roland Barthes formulering: Det er selve kroppen som uttrykkes i stemmen, og især i den syngende stemmen (Bø-Rygg, 2015).

Sang er meddelelse og bærer av budskap, og har stor kulturell betydning. Urbefolkningen på New Zealand (Maori-folket) ser på sang og instrumental musikk som en form for tale (Karpf, 2006). Å synge som barn skaper varige, emosjonelt ladede minner – og å lære sanger som tidligere generasjoner har sunget, kan gi opplevelse av kontinuitet, og videreføre slektens tradisjoner

(Vestad & Dyndahl, 2017). Mennesker som synger sammen, forbindes og etablerer en følelse av fellesskap raskere enn ved andre gruppeaktiviteter (Pearce, Launay, McCarron & Dunbar, 2017). Forskningslitteraturen understøtter altså at den syngende stemmen spiller en unik rolle i barns utvikling og i å skape fellesskapsfølelse.

Kulturelle praksiser i Bangladesh – som arrangerte ekteskap og spesifikke rolleforventninger – representerer barrierer for utvikling av separasjon og individuasjon, især for jenter. På denne bakgrunn er det interessant å undersøke om det å synge kan bidra til å finne sin egen stemme, ikke bare musikalsk, men også psykologisk.

Metode

Studien er kvalitativt utforskende, med ulike metodiske tilnærminger.

Deltakere

Hovedinformantene i studien er et utvalg på ti landsbyjenter i alderen 10–18 år. Alle har vært med i sangstedene i minimum to år (de fleste i lengre tid). Lokale medarbeidere valgte ut deltakerne blant hundrevis av syngende barn. De ble bedt om å velge jenter som de tenkte var i stand til å artikulere seg. I utvalget er det jenter fra ulike landsbyer og sangsteder, med forskjellige bakgrunner (f.eks. både fra hinduiske og muslimske familier) og i forskjellige aldre. For å få kunnskap om den sosiokulturelle konteksten jentene synger i, ble også tre gutter (17–19 år) og tre sanglærere intervjuet. I denne artikkelen har vi valgt å fokusere på hovedinformantene, men trekker inn relevante kontekstvariabler i diskusjonen til slutt.

Datainnsamling

Datainnsamlingen ble gjennomført høsten 2016, med oppfølgende intervjuer året etter. Studien veksler mellom tre metodiske tilnærminger: 1) Førsteforfatter var til stede som deltakende observatør under sangundervisning, og intervjuet hver av jentene både i 2) fokusgruppe og 3) med semistrukturert intervju.

Prosedyre

De lokale sanglærerne forberedte deltakerne og foreldrene deres på studien to måneder før feltarbeidet. De forklarte formålet med forskningen: å utforske sangens betydning for jentene. Jentene og foreldrene fikk et informert samtykkeskjema på morsmålet bengali, som de underskrev. Skjemaene inneholdt blant annet praktisk informasjon om gjennomføring av intervjuene – og at de når som

helst kunne trekke seg fra å delta. Foreldrene som ikke kunne lese, fikk teksten opplest før de ga sitt samtykke. Gjennomføringen av feltarbeidet ville ikke vært mulig uten den grundige forberedelsen og presise organiseringen som medarbeiderne sørget for.

Førsteforfatteren intervjuet deltakerne, som snakket bengali, tolket av Wera Sæther (WS). Alle intervjuene ble tatt opp på lydbånd og transkribert i etterkant. Materialet omfatter mer enn tretti timer råstoff. Lydopptakene muliggjorde en språklig validering av WS' tolkningsarbeid i felten. Intervjuene ble oversatt på nytt, i Oslo, ett år etter feltarbeidet. Bengaler og postdoc-kandidat ved UiO Mrinal Kumar Das har oversatt et tilfeldig utvalg av intervjuene. Hans oversettelse samstemmer med den til WS. Det er også gjort sangopptak.

Økologisk validitet

Funnene vil ikke bli generalisert, men brukt for å stille spørsmål og reflektere teoretisk om betydningen av stemmen for individuasjon. Det er ikke sikkert et lite utvalg på ti får fram det som er vesentlig for en mangfoldig gruppe. Det er heller ikke sikkert at informantene var i stand til å si det som er viktigst for dem. I fortolkningen av intervjuene har vi forsøkt å innreflektere deres sosioøkonomiske og kulturelle kontekst, så langt vi som forskere fra en annen kultur kan kjenne den. I dette fortolkningsarbeidet har guttenes og sanglærernes ord vært verdifulle.

Etiske vurderinger

Studien ble godkjent av forskningsetisk komité ved Psykologisk institutt (i 2016 og 2017). I Bangladesh ble feltarbeidet godkjent ved Departement of Psychology ved University of Dhaka. Identifiserende detaljer som navn, eksakt alder og landsby er slettet fra teksten.

For flere av jentene var det et stort alvor forbundet med å synge. Det var umulig å ikke berøre vanskelige emner, som familiekonflikter og om de fikk lov til å synge eller ikke. Deltakerne ble imidlertid ikke presset til å snakke om potensielt opprivende temaer, men fikk snakke fritt om det de selv tok initiativ til å fortelle om.

Noen fortalte om motstand fra naboer, onkler eller andre mot selve det å synge. I grundig samråd med sanglærerne vurderte vi at intervjuene ikke ville sette jentene i fare. Foreldrenes samtykke – i tillegg til jentenes eget – var en forutsetning for å delta. Noen foreldre uttrykte skuffelse over at navn skulle anonymiseres i publisert tekst. De virket stolte over å være med.

Vi, førsteforfatter, tolk og sanglærerne som koordinerte feltarbeidet, reiste ut til sangstedene for å gjøre intervjuene. Deltakerne ble fulgt hjem før det ble mørkt. Sanglærerne fulgte opp jentene i etterkant.

Intervjusituasjonen

Vi begynte med fokusgruppe-intervju for at deltakerne skulle inspirere hverandre til å snakke, deretter intervjuet vi en og en. Deltakerne ble invitert til å tenke og snakke fritt. Førsteforfatteren understreket at dette ikke var en eksamen med riktige eller gale svar – og forsøkte å stille åpne spørsmål. Enkelte spørsmål viste seg å være for abstrakte, som: «Hva betyr frihet for deg?» Flere av jentene ble tause. Det betyr ikke at de ikke visste noe om frihet, men kanskje snarere at de ikke kjente begrepet eller kunne abstrahere. Det ble fort tydelig at kombinasjonen av konkrete og åpne spørsmål ga mest informasjon, som: «Kan du fortelle om første gangen du hørte sang – hvor var du, når, med hvem?» Slike spørsmål fungerte som et slags springbrett, der flere av jentene tok sats og beveget seg ut i personlige beretninger. Andre spørsmål var: «Fortell om yndlingssangen din», «Har noe forandret seg hjemme eller på skolen etter at du begynte å synge?», «Hva ville du gjort hvis noen nektet deg å synge?». Noen av de forhåndsplanlagte spørsmålene ble justert eller forkastet. Førsteforfatter valgte, i samarbeid med tolken, å følge jenta der hun snakket med nerve.

Analyse

Intervjutranskriptene ble først lest flere ganger for å få tak i den enkeltes subjektive erfaring med å synge. Dernest forsøkte vi å ekstrahere felles kjernetemaer i de enkelte beretningene. I tråd med fortolkende fenomenologisk analyse fokuserte vi på hvordan deltakerne skaper mening i bestemte sammenhenger (Smith, Flowers, & Larkin, 2009); altså fra «sangstedene». Utsagnene ble samlet under de ulike kjernetemaer med tilhørende undertemaer og til slutt sammenfattet i tre kjernetemaer: 1. Bli seg selv ved å synge, 2. Trøste seg selv ved å synge og 3. Kjenne seg selv gjennom læreren og tekstene. Disse tre konsentrerer mange uttalelser samtidig som de rommer egenartede utsagn – for å speile bredden og dybden i materialet. På bakgrunn av materialet og analysen fremstod individuasjon som et overordnet begrep som samlet innholdet i jentenes beretninger. Nedenfor er det gitt relativt stor plass til deltakernes utsagn, slik at leseren selv skal kunne ta stilling til fortolkningene.

Resultater

Tre delvis overlappende kjernetemaer samles i det overordnede temaet individuasjon – det å finne seg selv og sin egenart. Metaforisk kan dette uttrykkes som å finne sin egen stemme. Små utdrag fra intervjuer og fokusgrupper presenteres. I artikkelen er noen jenter valgt ut som representanter, da deres utsagn er spesielt illustrerende for temaene.

TABELL 1 Oversikt over kjernetemaer me

Overordnet teoretisk tema: Individu

Fenomenologisk tema

Bli seg selv ved å synge

Trøste seg selv ved å synge

Kjenne seg selv gjennom læreren og te

Bli seg selv ved å synge

Dette temaet refererer til økt kontakt med noe eget og økt evne til å stå fram med seg og sitt.

Deltakerne beskriver å komme i kontakt med seg selv når de synger. Samtidig blir de synlige gjennom sangen. Jentenes utsagn om at de vil forsvare sin rett til å synge, tyder på økt kraft til å fremme sine ønsker og behov. Det fenomenologiske temaet knyttes teoretisk til utvikling av autonomi, forstått som evne til å representere seg selv.

- 1 «Da var det akkurat som om noe våknet opp i meg. Da var det som om jeg hadde lyst til å lære å synge med en gang ... Det var en følelse som våknet i meg da. Og litt etter litt lærte jeg å synge ... Jeg var litt redd. Kan jeg eller kan jeg ikke, tenkte jeg.»
- 2 «Hvis jeg kan synge, vil alle vite hvem jeg er, og alle vil kjenne meg.»
- 3 «Jeg var så heldig at jeg fikk en slik anledning til å uttrykke meg!»
- 4 «Jeg vil så gjerne at den sangen jeg synger, at alle skal få høre den ... Og hvis jeg ikke kunne synge, ville jeg ikke likt meg, da ville jeg ikke kunnet bli denne Shila.»

- 5 «Ved å synge kjenner vi frihet inni oss. Det er for å få den friheten at vi synger! Jeg blir friere til å bevege meg i dette samfunnet ved å synge!»
- 6 [sterkt svaksynt, nesten blind]: «Sangen er pusten min. Og uten pusten går det ikke an å leve. Det jeg tenker, er at uten den sangpusten kan jeg ikke overleve.»
- 7 «Først måtte jeg bli modig til å synge her, og så ble jeg modig til å synge andre steder også! ... Hvis noen ber meg om å gjøre noe nå, så kan jeg det!»
- 8 «Hvis naboene ikke vil ha det [sang], hvis naboene sier la være med det, slutt med det. Hvis mamma og pappa sier slutt med det. Da tror jeg at da ville det være slutt på meg også.»
- 9 «Jo, det fins fiender. I nabohuset. De krangler om sangen. De sier dårlige ord til meg. Det der er ikke bra, slutt med det der. Og da sier jeg: Så lenge jeg lever, så kan ingen ta meg vekk fra det å synge.»
- 10 «Hvorfor skulle jeg ikke synge? Selvfølgelig skal jeg synge! Jeg vil synge. Og jeg vil slåss for å få synge!»
- 11 «Jeg vil sprengte meg gjennom ... Det er ved å synge at jeg har laget motet mitt. Det er ved å synge at motet mitt vokser og vokser.»
- 12 «Med alle krefter vil jeg holde fast, og jeg skal holde fast. Og jeg skal forklare meg i svigerfamiliens hus, at sangen ikke er noen dårlig ting. Det er en uendelig kunnskap der. Jeg kan ikke slippe sangen!»

Trøste seg selv ved å synge

Hun kan ikke trosse foreldrenes ord, men hun klarer seg ikke uten å synge

Dette temaet refererer til økt integrasjon av følelser. Deltakerne forteller at å synge bringer dem i kontakt med følelser. Å synge gjør det mulig å holde ut vonde følelser og å få det bedre – en form for trøst. Det fenomenologiske temaet knyttes teoretisk til affektintegrasjon.

- 1 «Jeg synger når jeg er trist. Jeg elsker å synge. Jeg får så mye lykke. Det som er i hjertet. Jeg kan ikke forklare med ord.»
- 2 «Men jeg er jente, jeg får ikke dra langt bort. Når presset blir for stort. Det jeg da gjør, er å synge. Jeg lar ikke noen vite at det er trist, jeg synger.»
- 3 «Når jeg synger, er jeg inne i hjertet og inne i rytmen. Da drar jeg til en annen verden ... Den dype følelsesverdenen.»

- 4 «Sangen er den virkelige vennen vår. Når ingen andre er der, gir sangen meg noen å være sammen med.»
- 5 «Du kan jo ikke bli til noe på den måten [sier mor]. Jeg behøver ikke å få noe mer, jeg får glede!»
- 6 «Hvis vi ikke har mat midt på dagen, så kan vi synge i stedet. Da kan sulten mildne.»
- 7 «Å, jeg vil synge og gjøre folk lykkelige!»
- 8 Når jeg er lei meg og plutselig kommer på en sang, så synger jeg. Jeg synger hver eneste kveld før jeg sovner ... Om morgenen synger jeg også!»
- 9 «Om natten, når alle sover, da synger jeg sanger om det som gjør vondt inni meg. Jeg tror at hvis sangen forsvant fra livet mitt, da kom jeg ikke til å overleve.»
- 10 «Ønsket er at jeg ved å holde fast på sangen kan holde fast på veien min, og at jeg kan gå riktig her i verden, det er et ønske ... Den som kan holde fast på sangen, kan holde fast på seg selv. Og for å leve midt blant alle så vil jeg holde fast på sangen.»

Kjenne seg selv ved læreren og tekstene

Dette temaet refererer til erfaringer med å lære noe nytt; om sangstemmen sin og fra ordene i sangene. Deltakerne omtaler læreren som en forutsetning for at de kan synge; han er en de har kunnet se og identifisere seg med, som har hørt og veiledet dem. Det fenomenologiske temaet knyttes til teori om modellering og utvidet bevissthet.

- 1 «Det var ingen sang som trengte dypt inn i meg før jeg kom til sangstedet. Da Nitai-guru sang. Jeg ble helt forbauset og tenkte: Å, om jeg kunne synge som han! Så begynte jeg å komme til sangskolen. Å, han kan, hvorfor skal ikke jeg kunne.»
- 2 «Jeg vil også bli en som kan synge på den måten! Jeg kunne aldri tenkt meg det på forhånd, at jeg skulle lære å synge slik. Og da var det jeg bestemte meg for at her skulle jeg lære, og her skulle jeg bli stor.»
- 3 «Først prøvde jeg, men jeg klarte det ikke. Nitai-guru sa: Det er klart at du kan! Og så gikk jeg hjem og øvde og øvde. Moren min sa: Det klarer ikke du, du har ikke noen stemme til slikt. Jeg sa til moren min: Selvfølgelig skal jeg klare det!»
- 4 «Jeg tenker at hvis jeg har den stemmen jeg nå har, så skyldes det Nitai-guru.»

- 5 «Han [sanglæreren] har lært meg skalaene, og lært meg om rytmer, og han har sagt hvordan jeg skal bruke stemmen, hvordan jeg skal samle meg i konsentrasjon, og å snakke med meg selv om hva jeg kan og hva jeg ikke kan ... Det er så mye kunnskap å få i sangen. Det utvider bevisstheten min. Og en lærer om å respektere de eldre.»
- 6 «Jeg har lært om å synge innenfra, med dyp følelse!»
- 7 «Det er en verden der vi lærer! Jeg har jo ikke vært her lenge, men jeg har lært mye allerede. Rytme, melodi, følelse. Hvordan jeg skal være sammen med de andre som lærer, og hvordan jeg skal være overfor mesterlæreren. Hvordan jeg skal respektere dem. [pause] Her skal jeg bli værende!»
- 8 «Ordene i sangene er forskjellige fra alle de andre ordene. Det er så store læreord i sangen – ikke som i vanlig prat.»
- 9 «Se på tidsklokken din. Se hvor lang tid du har brukt, og hvor lang tid du har igjen her i verden.»
- 10 «Slik det ikke springer friske blader ut av det tørre trestykket, slik kan en ikke gjøre noe nytt i livet uten kjærlighet.»

Diskusjon

Mahler beskriver den jublende følelsen hos et barn som nettopp har lært å gå – en markør for begynnende autonomi, til å gå dit man selv vil. Tilsvarende kjennetegnes ungdomstiden ved en trang til å bryte ut og ta nye skritt ut i verden. Bengalske landsbyjenter kan imidlertid ikke bevege seg fritt ute på veiene og mellom husene, noe de selv sier er en viktig forskjell mellom å være jente og gutt. I puberteten innskrenkes bevegelsesfriheten ytterligere: Foreldrene er redde for at de skal bli utsatt for voldelige handlinger, og for at folk skal rakke ned på jenter som «løper rundt». Det dreier seg om familiens ære – det kan bli vanskelig å gifte bort en datter hvis hun er en det sladres om. I en slik kultur kan det å gå ut av huset to dager i uken for å synge være den eneste muligheten en jente har til å utskille seg fra storfamilien og fra det å være «de andres». Samfunnets og familiens holdning til unge jenter er samtidig innvevd i kulturelt betingede normer som vektlegger hensynet til det kollektive fellesskapet. I den vestlige del av verden er det i stor grad gitt at individuasjon og separasjon inngår i en integrerende og dynamisk prosess mot å bli et voksent, selvstendig individ. I asiatiske kulturer, derimot, knyttes begreper som individ og individuasjon i større grad til egoisme og selvopptatthet. Studier har vist at foreldre i asiatiske kulturer ikke støtter utvikling av barnas autonomi

(Haag, 2014). De syngende jentene i denne studien er med i en sammenheng som har en helt praktisk funksjon: De deltar aktivt i å bevare en sangtradisjon. Dermed viser de foreldrene og omverdenen at de kan noe, og at de bidrar med noe. Foreldrene og samfunnet forstår ikke nødvendigvis nytten av jentenes økte autonomi. Men sangene de synger, er høyt ansett i den bengalske kulturen. Det å kunne noe innebærer også et ansvar. Flere deltakere sier at de vil lære andre å synge, slik de selv har fått lære. Å ta ansvar for hva en gjør, framfor å legge det på foreldrene en løser seg ut fra, er sentralt i ungdomsårenes individuasjon (Blos, 1967). At ett og ett menneske individueres, får dermed følger for neste generasjon.

Å synge som individuasjon

Sammenfattet knytter jentene i studien det synge til å bli seg selv (3–6). Det å synge er en dypt meningsfull aktivitet – noe som gir lykkefølelse (13, 17, 19). Gjennom sangen uttrykker de nye følelser og erfaringer, og blir derved synlige (1–4). Den syngende stemmen forbinder innsiden med utsiden, og dem selv med omverdenen. Det er denne følelsen av å bli seg selv – og bli synlig som seg selv – vi her sammenfatter i begrepet individuasjon.

Jentene forteller med ulike ord om hva som står på spill for dem når de synger. Det å bli mer autonom kan innebære angst og konflikt. Ti av ti jenter forteller at det å synge har forandret hvem de er, og hvordan de ser på seg selv. Flere sier de var redde for å synge helt til de overskred en terskel i seg (1, 7, 25). Hvilket mot som kreves av disse jentene for å gå til sangstedet to ganger i uken, vites ikke, men flere må forholde seg til motstand fra naboer og familie (9, 11, 12, 17). Samtidig forteller de at motet vokser ved å synge – flere er inne på at de nå tør mer enn de gjorde før (1, 7, 11). Ja, det å synge blir selve motoren som driver individuasjonsprosessen fram.

Guttene forteller at for folk flest er det uproblematisk med små jenter som synger. Når jentene kommer i puberteten, derimot, blir det vanskelig. Jentene ble spurt direkte om hva de ville gjort hvis en viktig annen nektet dem å synge. Flere forteller om en spenning mellom forpliktelsen til å være lydige og forpliktelsen til å være tro mot seg selv. Seks av ti jenter svarer med en opprørsk holdning (9–12). Det virker som det å synge gir dem økt tilgang til aggresjon og kraft til å forsvare det som er viktig for dem. De vil slåss for å synge. Foreldrene til jentene i denne studien har ikke blitt intervjuet. Men jentenes beretninger reflekterer en klar motsetning mellom nye erfaringer av seg selv og egen stemme og normer i landsbyene, som krever at de underordner seg kulturell praksis og tradisjon. En jente reflekterer tydelig over konflikten: Hun kan ikke trosse foreldrenes ord, men hun klarer seg ikke uten å synge. Det er noe identitetsoppløsende knyttet til det å gi opp sangen. En annen sier:

«... da ville det være slutt på meg også» (8). Det dreier seg om å bevare selvet. I lys av begrepet om individuasjon ser det å synge ut til å konsolidere en følelse av et avgrenset selv.

Med utgangspunkt i jentenes beretninger vil vi utdype tre teoretiske perspektiver (tabell 1) i en samlet diskusjon av individuasjonsprosessen: affektintegrasjon, sang som overgangsobjekt mot økt autonomi og læreren som modell for læring.

Affektintegrasjon

En viktig dimensjon ved individuering er å erfare følelser som egne (integrasjon av affekt). Dette forutsetter at barnets affekt speiles av betydningsfulle andre (Kim, Fonagy, Allen, Martinez, Iyengar, & Strathearn, 2014). Barnets utvikling innebærer en prosess der affekt differensieres og omformes – mentaliseres – i et samspill med andre, fra rå, motoriske uttrykk til gradvis økende symbolisering og verbalisering (Lecours & Bouchard, 1997). Speiling av affekt kan også finne sted gjennom ulike former for kunst, som kan bidra til å symbolisere tidligere uerkjente følelser. Fem jenter forteller at de synger når de føler seg triste (13, 14, 20, 21), og at de da får det bedre. Kanskje erfarer de at andre har erfart samme tristhet – at smerten kan deles? Enkelte snakker om sangens verden som et sted for dype følelser (15). Andre betoner følelsen av å forandres – å bli en annen (4). Det synes som jentene anvender metaforene i folkesangene – kulturens symboler (Vetlesen, 2012) – til å bearbeide og kanalisere følelser de ellers ville vært tause om. Dette kan bevege dem i retning av økt affektintegrasjon. Det å synge blir slik også en aktivitet som også kan forebygge at jentene utvikler destruktive forsvarsstrategier.

Det er noe identitetsoppløsende knyttet til det å gi opp sangen

Sang som overgangsobjekt mot økt autonomi

Flere deltakere bruker verbet «å holde seg fast i» sangen (12, 22), som om den var en gjenstand. Utsagnene kan belyses ved begrepet overgangsobjekt (Winnicott, 1980), som viser til et behov for noe som er «ikke-meg» å knytte seg til og holde seg i for å overskride seg selv og gå ut i nytt terreng. Sangen er i en selv og samtidig utenfor. Den kan skape et rom tilsvarende det Winnicott betegner som et tredje felt – mellom ytre og indre virkelighet. Det dreier seg om et mulighetsrom der jentene kan improvisere og utforske nye sider ved seg selv. De blir bevisst at de har et indre – noe eget – de er ikke bare de andres (25–29). I dette perspektivet blir det å synge et opprør mot betingelsene i et samfunn der barn, især fattige jentunger, har liten tilgang til noe eget. Én deltaker sier eksplisitt at hun blir friere til å bevege seg i samfunnet ved å synge (5). Kontakt med det egne er en forutsetning for autonomi – og en viktig indikator på individuasjon (Gullestad, 1992).

Sanglæreren som mentor og modell

Deltakerne holdes også av noen ytre strukturer – forbindelsen til sangfellesskapet og, ikke minst, til sanglæreren. Jentene omtaler sanglæreren som en forutsetning for at de synger (23, 25–27). Åtte av ti forteller at de først har sett en annen synge, en de har identifisert seg med, før de selv begynte å synge. Sanglæreren er en modell som hører og veileder dem videre – den enkeltes unike sangstemme utvikles i et felt mellom dem selv og læreren (25–27). Like viktig som å formidle innholdet i sangene er det å gi barna sangens «følelse», forteller sanglærerne. En av dem fremholder at undervisningen dreier seg om å finne ut hvor barnet er, og så «skyve» henne videre derfra (jf. Vygotskij, [1934] 2008). Ikke minst viktig for jentene er det at sanglærerne er menn i en mannsdominert kultur. De får erfare menn som gir stemmene deres betydning. Enkelte synger nærmest i trass: Pael med sjal over håret: Taposhi, som brått ble giftet bort etter feltarbeidet; den sterkt svaksynte Sumena, som sa at sangen er pusten hennes.

Vår analyse understreker at det å finne sin egen (sang)stemme skjer i en personlig forbindelse til sanglæreren. Noen av jentene sier at «bevisstheten utvider seg» når de synger (27). Forskning på terapeutisk forandring har pekt på at dyadiske møtepunkter kan, nettopp, utvide bevisstheten (Tronick, Bruschiweiler#Stern, Harrison, Lyons#Ruth, Morgan, Nahum, Sander, & Stern, 1998). En bevissthetstilstand kan bli mer kompleks og sammenhengende når en samarbeider med en annen (Jordet, 2018). Den bengalske sangtradisjonen betoner at forbindelsen til læreren («guru») er en forutsetning for å lære. Beslektet med Bions begrep om ufordøyd og fordøyd mental aktivitet (beta- og alfa-elementer, 1984), heter det i sangtradisjonen at eleven skal gå til gurun for å få sin «rå» (kaccha) kunnskap «kokt» (pacca). En sangstrofe sier det slik: «Nøkkelen til mitt hus ligger bevart hos en annen. Hvordan åpne døren og hente ut det dyrebare, alene.» (Fakir, 2015, s. 10). Menneskets individuasjonsprosess finner sted i et bekreftende samspill.

Studiens begrensninger

En hovedutfordring i feltarbeidet var språket: Førsteforfatteren, som intervjuet, kunne bare snakke med deltakerne med tolk til stede. Det er dessuten ikke nødvendigvis en direkte sammenheng mellom det deltakerne sa, og erfaringene deres. De kan ha moderert svarene sine i intervjuet (jf. «Hawthorne-effekten»). De teoretiske begrepene som anvendes, er utviklet av vestlige forskere. Om disse er gyldige for å forstå menneskers erfaringer i en østlig kultur, tas ikke for gitt. I stedet er den kulturelle konteksten forsøkt innreflektert underveis i diskusjonen.

Hvordan det går med landsbyjentene over tid; hvor befestet endringsprosessene er, og i hvor stor grad de faktisk bestyrkes til å si fra/stå opp for seg, undersøkes i oppfølgingsstudier.

Teoretiske implikasjoner av studien

I Mahlers teori (1975) inngår stemmen indirekte ved at vokallyd er en av indikatorene hun og forskergruppen anvender som markør for separasjon. I Blos' videreutvikling av individuasjonsbegrepet for ungdomsårene (1967) er ikke vokaluttrykk vektlagt. Hovedfunnet i denne studien er at det å synge er selve motoren i individuasjonsprosesser for jentene. Vi peker på at en helhetlig teori om individuasjon må integrere kunnskap om stemmen.

Konklusjon

Spørsmålet vi stilte innledningsvis, var: Kan det å synge bidra til å finne sin egen stemme, både musikalsk og psykologisk? Ja, analysen vår viser at å synge kan være en hovedmotor i individuasjonsprosesser. Ved folkesangene blir jentene tydeligere for seg selv og andre, de finner trøst og blir bedre kjent med den de er, gjennom sanglæreren og -poesien. Studien viser altså at å synge kan bidra til økt autonomi gjennom affektintegrasjon og rollemodellering – slik at landsbyjentene klarer å avgrense seg selv fra kulturelle forventninger om taus lydighet.

Avsluttende kommentarer

Tusen takk til Hanne Haavind for gode innspill. Takk til Mrinal Das for oversettelse. Feltarbeidet ble støttet økonomisk av Norges forskningsråd (studentstipend administrert ved Psykologisk institutt, UiO). Takk til tre anonyme fagfeller og redaksjonen i Psykologtidsskriftet. En spesiell takk til Wera Sæther.

Referanser

Alston, M., Whittenburry, K., Haynes, A., Godden, N. (2014). Are climate challenges reinforcing child and forced marriage and dowry as adaption strategies in the context of Bangladesh? Women's Studies International Forum, 47, 137 - 144. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2014.08.005>

- Banik, S. (2016). The oral tradition of Bengali folk songs in Tripura. Conference paper. https://www.researchgate.net/publication/305687476_The_Oral_Tradition_of_Bengali_Folk_Songs_in_Tripura
- Blos, P. (1967). The second individuation process of adolescence. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 22, 162–186. <https://doi.org/10.1080/00797308.1967.11822595>
- Bion, W. (1984). *Learning from experience*. Karnac Books.
- Bowlby, J. (1978). *Attachment. Attachment and Loss (vol.1)*. Penguin.
- Bø-Rygg, A. (2015). Hearing, listening and the voice. *The Scandinavian Psychoanalytic Review*, 38(2), 141 - 151. <https://doi.org/10.1080/01062301.2015.1104808>
- Cavarero, A. (2005). *For more than one voice. Toward a philosophy of vocal expression*. Stanford University Press.
- Im, E.-S., Pal, J.S., Eltahir, E.A.B. (2017). Deadly heat waves projected in the densely populated agricultural regions of South Asia. *Science Advances*, 3(8). <https://doi.org/10.1126/sciadv.1603322>
- Fakir, L. (2015). Hentet fra Sæther, W. (2015). Hva sier jeg er mitt og hva er fremmed. Sanger av Lalan Fakir. [Upublisert manuskript].
- Gullestad, S.E. (1992). Å si ifra. Autonomibegrepet i psykoanalysen. Universitetsforlaget.
- Haag, A. (2014). Psychoanalytically oriented psychotherapy and the Chinese self.
- I Scharff, D.E. & Varvin, S. (red.), *Psychoanalysis in China* (s. 21–32). Karnac Books Ltd.
- Karpf, A. (2006). *The human voice. The story of a remarkable talent*. Bloomsbury Publishing Plc.
- Kim, S., Fonagy, P., Allen, J., Martinez, S., Iyengar, U., & Strathearn, L. (2014). Mothers who are securely attached in pregnancy show more attuned infant mirroring at 7 months postpartum. *Infant Behavior & Development*, 37(4), 491 - 504. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2014.06.002>
- Lecours, S., Bouchard, M.-A. (1997). Dimensions of mentalisation: Outlining levels of psychic transformation. *The International Journal of Psycho-Analysis*, 78, 855–875. https://www.researchgate.net/profile/Serge_Lecours/publication/13771840_Dimensions_of_mentalisation_Outlining_levels_of_psychic_transformation/links/59f7322c458515547c2344ed/Dimensions-of-mentalisation-Outlining-levels-of-psychic-transformation.pdf
- Mahler, M.S., Pine, F. & Bergmann, A. (1975). *The Psychological Birth of the Human Infant. Symbiosis and Individuation*. Basic Books.

- Pearce, E., Launay, J., McCarron, P. & Dunbar, R.I.M. (2017). How moving together binds us together: The social consequences of interpersonal entrainment and group processes. *Psychology of Music*, 45, 496–512. <https://doi.org.ezproxy.uio.no/10.1515/psych-2018-0018>
- Smith, J.A., Flowers, P. & Larkin, M. (2009) *Interpretative Phenomenological Analyses. Theory, Method and Research*. Sage Publications.
- Soltis, J. (2004). The signal functions of early infant crying. *Behavioral and Brain Sciences*, 27(4), 443–490. <https://doi.org/10.1017/S0140525X0400010X>
- Sæther, W. (2005). *Bengalske sanger. Verdens hellige skrifter. De norske Bokklubbene*.
- Tronick, E.Z., Bruschweiler#Stern, N. , Harrison, A.M., Lyons#Ruth, K. , Morgan, A.C., Nahum, J.P., Sander, L. & Stern, D.N. (1998). Dyadically Expanded States of Consciousness and The Process of Therapeutic Change. *Infant Mental Health Journal*. 19(3), 290 - 299. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-0355\(199823\)19:3<290::AID-IMHJ4>3.0.CO;2-Q](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-0355(199823)19:3<290::AID-IMHJ4>3.0.CO;2-Q)
- Vetlesen, A.J. (2012). Transport og transformasjon av psykisk smerte. I Gilbert, S., Stänicke, E., Engelstad, F. (red.), *Psyke, kultur og samfunn. Perspektiver på indre og ytre virkelighet* (s. 217–228). Abstrakt forlag.
- Vestad, I.L. & Dyndahl, P. (2017). «This one Grandma knew, too, exactly this one!» Processes of Canonization in Children’s Music. *Nordic Journal of Art & Research*, 6(2), 1–19. <https://doi.org/10.7577/information.v6i2.2279>
- Virtala, P., Huotilainen, M., Partanen, E., Fellman, V., Tervaniemi, M. (2013). Newborn Infants’ auditory system is sensitive to Western music chord categories. *Frontiers in Auditory Cognitive Neuroscience*, 4(462), 1–10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2013.00492>
- Vygotskij, L.S. ([1934] 2008). *Tenkning og tale*. Gyldendal Akademisk.
- Winnicott, D.W. (1980). *Playing and Reality*. Penguin Books Ltd.
- Anders Zachrisson (2013). The Internal/External Issue: What is an Outer Object? Another Person as Object and as Separate Other in Object Relations Models. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 67(1), 249 - 274. <https://doi-org.ezproxy.inn.no/10.1080/00797308.2014.11785497>